

Nr 232.

Av herr Carlström, *angående en enhetlig och rationell uppläggning av pågående utredningar om den sociala försäkrings- och hjälpverksamheten.*

Flertalet av våra sociala försäkringsfrågor står f. n. på dagordningen. Pensionsförsäkringen är föremål för omläggning, sjukkassefrågan har åtskilliga gånger under senare åren varit uppe i riksdagen, arbetslöshetshjälpen har länge varit ett trängande spörsmål, och frågan om moderskapsskydd ligger utredd och väntar på sin lösning. Därjämte pågår ett flertal utredningar, som syfta till *dels* en enhetligare organisation av kommunernas hjälpverksamhet, *dels* till en utjämning av skattebördan dem emellan och *dels* till en lämpligare fördelning av dessa bördor mellan kommunerna och staten. Utredningarna i dessa spörsmål hava anbefallts och igångsatts under skilda tider och utan den samlade överblick av frågorna, som ovedersägligen tarvas. Riksdagen begärde visserligen 1920, med anledning av motioner i båda kamrarna, »utredning rörande huruvida och i vad mån en enhetlig organisation av den svenska socialförsäkringens olika grenar skulle kunna genomföras», och en kommitté tillsattes samma år för utredning i ärendet. Denna drabbades emellertid ett par år senare av den Thorssonska geddesyxan och kom aldrig i tillfälle att framlägga något förslag. Uppdraget överfördes sedermera till statens besparingskommitté, som i februari 1925 framlade ett betänkande med »utredningar och förslag angående socialförsäkringens organisation». Och detta betänkande innehåller otvivelaktigt en mängd värdefulla uppslag gående ut på att samordna en del av de skilda försäkrings- och understödsorganisationerna, även om besparings-tanken ifråga om *förvaltningen* varit den egentliga utgångspunkten. Något resultat ledde dock utredningen ej till, utan frågorna ha ånyo i »spridd ordning» ställts under omprövning. Detta har givit till följd, att de sakkunniga, som fått i uppgift att utreda de skilda spörsmålen, ej sällan haft att handlägga samma frågor som en annan sakkunnigegrupp samtidigt haft att utreda. Så t. ex. torde frågan om sammanslagning av kommuner till större enheter nu föreligga hos pensions- och organisationskommittéerna, skatteutjämningsberedningen och vägsakkunniga. Men det är ej endast i dylika, mera detaljartade frågor, som en bristande översyn gör sig märkbar. Frågorna i sin helhet torde även kunna sägas äga det inbördes sammanhang, som nödvändig gör en klarare, mera planmässig uppläggning av utredningsarbetet och en fastare siktpunkt i fråga om vart man vill komma hän med det hela.

På tal om socialförsäkringens organisation yttrade andra kammarens talman, hr Bernhard Eriksson, i ett föredrag, som han höll 1928 om den svenska socialförsäkringens brister, följande: »För alla, som något studerat denna fråga, bör dock framstå som ofrånkomligt att i det kaos, som nu råder, måste bringas reda och samverkan. De olika socialförsäkringsgrenarna skola täcka varandra utan att dubbelförsäkring sker och organisationen göras så enkel och decentraliserad som är görligt utan att kontrollen eftersättes». Nu hålla vi emellertid alltfört på med att lösa den sociala hjälpverksamhetens problem »styckevis» utan reda och samverkan. Denna metod är lättare att gå fram efter *för stunden*; kostnaderna sedda var för sig te sig icke så avskräckande, men i själva verket är detta intet annat än ett självbedrägeri, som i det långa loppet kommer att på ett obehagligt sätt straffa sig.

Pensionsförsäkringen löstes, som man trodde, på ett »billigt sätt» 1913. För en kostnad för det allmänna av vid denna tid — 1930 — omkring 30 miljoner kronor hoppades man inte blott på ett humanare sätt ha tagit sig an den, som stodo på gränsen mellan egen och allmän försörjning utan jämväl även ha avlyftat en väsentlig del av fattigvårdstungan från kommunerna. Nu veta vi att detta hopp kommit på skam. Fattigvårdsbördan har ökat oerhört under dessa år sedan 1913, och tilläggs pensioner och understöd från försäkringen sluka över 50 miljoner kronor om året. Den sammanlagda utgiften för försörjningen från det *allmännas* sida har stigit från omkring 28 milj. kr. 1913 till bortåt 130 miljoner kronor 1930. Även om de härtill påvisbart medverkande faktorerna — pensionstilläggets utgående utan egentlig behovsprövning, fattigvårdens humanisering, penningvärdets fall och stegrad arbetslöshet — tagas i beräkning, synes ökningen oväntat stor. Och ändock stå vi nu i begrepp att ytterligare reformera denna försäkring på grund av densammas *otillräcklighet* för försörjningen åt de behövande.

Om sjukkassefrågan nu kommer att lösas fristående, såsom många anse nödvändigt, så tror man sig därmed ha löst problemet på ett tämligen billigt sätt för det allmänna. Åtta à tio miljoner låter inte så avskräckande; men var och en, som vågar tänka sig litet närmare in i saken, måste väl ha klart för sig, att detta endast är *en god början*. Skall sjukförsäkringen verkligen kunna fylla en allmän mission, så kommer den framdeles att kosta mångdubbelt den summa, som nu beräknas. Och man skall vara mycket kortsynt, om man inte har på känn, att krav i den riktningen snarligen anmäla sig.

Frågan om arbetslöshetsförsäkring var för endast några år sedan en ganska billig fråga. I det utkast till proposition, som dåvarande socialministern år 1925 lät uppgöra för frivillig försäkring, beräknades kostnaderna för det allmänna endast till ett par miljoner kronor om året. 1926 års sakkunnigeförslag voro ej heller så avskräckande till sina kostnader för staten, men då man vet, att i de senare årens budgeter — trots den jämförelsevis ringa arbetslöshet vi här i landet haft att dragas med under dessa år — 3 à 4 miljoner upptagits årligen till lindring av sådan arbetslöshet, som i stort sett legat

utanför en försäkrings klientel, så förstår man, att en försäkring, som skulle ha betydelse av att lösa frågan, måste bli ganska kostsam för det allmänna.

Ingen må heller tro, att det förslag till moderskapsskydd, som nu bebådas skola bli löst i samband med sjukförsäkringen, kommer att stanna vid de blygsamma 3.5 miljoner för staten, som förslaget nu räknar med.

Det ligger i sakens natur, att varje beräkning i fråga om sociala hjälpåtgärders kostnader vid starten måste anses uppgjord som endast »en god början»; när man väl kommit igång, kommer så — liksom nu ifråga om pensionsförsäkringen — fortsättningen av sig själv. Inför det framtidsperspektiv ifråga om kostnaderna, som sålunda uppenbarar sig, kunde det ju synas förnuftigast att söka avråda varje nytt steg på socialförsäkringens väg, och det torde inte komma att saknas uttydare, som i denna framställning vilja se ett sådant försök. Man må emellertid ha vilken uppfattning som helst om nyttan eller skadan för individen och samhället av den moderna sociala försäkrings- och hjälpverksamheten, faktum är i varje fall, att vi nu kommit in på denna »allfarsväg», och någon återvändo står ej gärna att finna. Frågan är bara den, om vi med till hälften förbundna ögon skola bygga den styckevis i »biliga» etapper för att sedan i det oändliga söka lappa ihop svackorna, eller om vi skola ge oss tid och — ha mod — att göra upp en ordentlig plan, efter vilken arbetet kan utföras, så att ej »sättningar» ideligen behöva förekomma. Det är möjligt att vägen på det sistnämnda sättet blir mindre storartad till vissa delar av sin sträckning, men huvudsaken är väl ändock att den *håller* och bär till *målet*.

Målet för det allmännas sociala hjälpverksamhet är väl i första hand att söka bringa *hjälp till självhjälp* och i andra hand att stödja dem, för vilka denna hjälp ej förslår. Att formerna för dessa båda slag av hjälp böra vara olika säger sig självt, eftersom den förstnämnda ju i regel är knuten till vissa prestationer av den hjälpbehövande själv, då däremot den sistnämnda gives utan anknytning till sådana. Emellertid har ej sällan satsen »hjälp till självhjälp» missbrukats på så sätt, att rätt till hjälp av självhjälps karaktär förbundits till en prestation, som icke har sammanhang med hjälpen ifråga, såsom t. ex. tilläggspensionen i förhållande till avgiftspensionen. Den sistnämnda utgår ju nämligen till *alla* försäkrade i förhållande till erlagda avgifter, tilläggspensionen endast till dem, som ha *behov* därav, och detta behov prövas efter vissa mildare former, som skilja sig från prövningen av annat hjälpbehov, fastän hjälpen realiter är densamma. Denna dualism vid prövningen av behovet håller nu på att mer och mer suddas ut begreppet om hjälpens karaktär. Och detta är skadligt för människornas inställning till ansvars-kännande och hederskänsla. En person söker med friskt mod »pension» och får hjälp av allmänna medel, en hjälp, som han aldrig skulle ha strävat efter att ernå, om den burit sitt rätta namn. Visserligen kan det invändas att den pension, som stats- och kommunalanställda m. fl. åtnjuta, till sin större del utgöres av tillskott, som ej härleder sig från inbetalda avgifter, men det är härvidlag att

märka, att pensionen knyter till en viss arbetsanställning och att inom dessa grupper *alla* erhålla pension, vare sig de äro behövande eller ej. Sålunda en lika rätt för alla. — Men om det är uteslutet att åt hela folket bereda en sådan lika rätt, så måste det bli en mycket vanskelig sak att söka skilja dem åt, som *ha* eller *icke ha* rätt, om nämligen namnet ger sken av en rättighet, som det är »värdigt» att utnyttja till skillnad från annan allmän hjälp. När därtill, såsom nu är förhållandet, ofta de båda hjälpformerna sammanflyta, så att samma personer erhålla såväl tilläggspension som fattigunderstöd samtidigt, bli grunderna för det hela tämligen ohållbara. Men det allmänna ger inte blott på detta sätt bidrag efter skilda linjer åt den hjälpbehövande; jämsides med dessa kunna även åtnjutas bidrag genom sjukförsäkringarna vid sjukdom och fri eller förbilligad sjukvård av skilda slag genom bidrag från stat och landsting, varjämte vid arbetslöshet arbetstillfällena beredas i viss omfattning eller ock kontantunderstöd kan utgå.

Hela denna hjälpverksamhet lider påtagligen brist på ett ordnat system. De olika formerna eller organisationerna arbeta utan att egentligen ha kännning med varandra. I vissa fall giva de mähända för mycket och i andra fall för litet. Under det att i ena fallet den försynte, ansvarskännande åldringen eller invaliden söker draga sig fram utan hjälp, trots sitt behov av sådan, söker i andra fallet den mindre nogräknade utnyttja alla möjligheter att från olika källor få det mesta möjliga, även om behovet strängt taget ej förefinnes. Frånvaron av enhetlighet i systemet och därav följande brister i kontrollen gör emellertid, att gränserna ifråga om rätten till hjälp uppluckras, och den enskildes begrepp om ansvar mot sig själv och sina anhöriga avtrubbas. Kravet på det allmännas hjälp ökas steg för steg, utan att individen söker göra klart för sig sin egenskap av länk i det allmännas kedja, och att det är på hållbarheten av denna kedja, som den sociala välfärden ytterst beror.

Då nu, såsom förut nämnts, flertalet av de sociala hjälpfrågorna äro föremål för utformning och omprövning, synes det vara angeläget att samla hela spörsmålet i en gemensam översyn för att söka åstadkomma ett enhetligt system efter samverkande linjer och en likaledes enhetlig organisation. Denna fråga har så många gånger varit föremål för statsmakternas uppmärksamhet och välvilligt uttalade önskningsar, att det sannerligen vore på tiden att nu gripa sig an problemet på allvar. Ty annars är det fara värt att vi komma att få ut bra litet av de igångsatta utredningarna utöver det papper, varå betänkanterna skrivas. Om man t. ex. studerar det utlåtande, vari sammansatta stats- och andra lagutskottet 1928 gav direktiven för en revision av allmänna pensionsförsäkringen, så frågar man sig onekligen, vad riksdagen, som godkände utskottets uttalande, egentligen väntar av den anbefallda revisionen. De högt ställda anspråken om en *effektiv* pension, som i vissa motioner påyrkats, går man försiktigt omkring, under en tydlig känsla av att *kostnaderna* bli för höga. Och frågan om »systematisk gränsreglering och ett mera effektivt samarbete mellan de olika sociala försäkringsgrenarna» skriver man sig förbi på

följande sätt: »Känt är att ett flertal beröringspunkter förefinnas mellan de olika socialförsäkringsgrenarna och särskilt mellan pensions- och sjukförsäkringen. Utredningen kommer på grund härav sannolikt att giva vid handen, att vissa spörsmål rörande pensionsförsäkringens utformning icke torde kunna definitivt lösas, förrän sjukförsäkringsfrågan erhållit en *slutgiltig* lösning.» Men utskottet ansåg i alla fall det ej rådligt att vänta på denna lösning, utan förordade en utredning, »vilken torde, i den mån detta är möjligt, utföras under hänsynstagande till de övriga grenarna av socialförsäkringen». Och i fortsättningen talar utskottet om att »*effektivt* samarbete» och »klar avgränsning» såvitt möjligt bör åstadkommas. Det torde vara en billig begäran från deras sida, som fått i uppdrag att ordna med det *effektiva samarbetet*, att få veta huru detta skall kunna ske, då de skilda grenarna först *slutgiltigt* skola framskapas. En revision av pensionsförsäkringen utan en nyorientering å hela det sociala försäkrings- och hjälpverksamhetsområdet och utan verklig kännedom om kostnaderna för det hela och huru de skola fördelas, blir ingenting annat än en ny klut på ett gammalt kläde, som endast ger anledning till fortsatt missnöje och fortsatta utredningar.

Om problemet skall angripas från grunden, gäller det sålunda att i ett grepp söka samla de skilda frågorna och länka dem samman i en enhetlig ram. *Slutgiltigt* lösta bliva de visserligen icke därmed, men de kunna få ett sammanhang och en överskådlighet, som möjliggöra framtida förbättringar utan den osäkerhet i fråga om vad som bör göras, som nu utmärker vårt sociala lagstiftande på detta område.

Den fråga, som först möter, då det gäller samverkan mellan olika grenar av hjälp- och försäkringsverksamheten, är den *lokala* organisationen. I 1926 års arbetslöshetssakkunnigas betänkande har kanslirådet von Koch i sitt särskilda yttrande, alternativ III, framskisserat en plan för denna organisation, som ger ett begrepp om huru denna fråga kan tänkas ordnad, och organisationsakkunniga ha ju också anbefallts att pröva lämpligheten av en organisation efter de linjer, som i nämnda plan utstakats.

Men innan frågan om organisationen här närmare vidröres, är det angeläget att skärskåda den sida av problemet, som gäller *finansierandet* av verksamheten och *fördelningen* av kostnaderna; frågor, som sålunda även omsluta de sakkunnigas uppgifter, som beröra skattebördornas utjämning och fördelning m. m. Ty det lär ej vara möjligt för dessa att slutgiltigt avväga skattebördor, om vars storlek eller uppgift man ingenting med bestämdhet vet och vilka kunna komma att spela en viktig roll i skattetrycket. Denna sida av saken är för övrigt den mest »brännande», ty det vore givetvis en enkel sak att ordna en effektiv social hjälp- och försäkringsverksamhet, om det bara funnes villiga premie- och skattebetalare; men tyvärr är inte lusten i detta hänseende så stor hos vårt folk i allmänhet. En planmässig verksamhet av detta slag, som siktar till att omspanna nuvarande och planerade hjälpåtgärder, måste emellertid kräva stora kostnader, och det är därför oeftergivligt att männi-

skorna i de aktiva åldrarna erlægga så mycket som möjligt i avgifter för att möta de risker, som ålderns eller ofärdens dagar kunna medföra. Men, såsom förut sagts, så snart det blir fråga om detta, visar det sig ofta att individerna bli mycket olustiga till sinnes. Redan den nu utgående, mycket obetydliga grundpremien för avgiftspensionen anses av många som en tunga, som man helst bör söka undvika. Och man frågar sig verkligen, om det skall lyckas att av vårt folk uttaga den tribut *premievägen*, som erfordras för att möjliggöra ett system, som fyller berättigade krav på en välordnad social hjälpverksamhet. Att stat och kommun på den direkta beskattningens väg skulle göras ansvarig för huvudparten av kostnaderna är nämligen otänkbart. En uppfattning, som går ut på att den enskilde under sin välgångs och krafts dagar har lov att sköta sig bäst han gitter, utan tanke på framtiden, men sedan när riskerna infinna sig skall ha rätt att enbart lita till det allmännas hjälp, är allt annat än social. Det lär ej heller vara fråga om annat än att människorna i allmänhet i vår tid »ha råd till» en hel del utgifter, som äro mindre nödvändiga än sparatid för framtida behov. Att det emellertid är ofrånkomligt att premieavgifterna avsevärt höjas, om man verkligen vill komma fram till något tillfredsställande resultat med vår folkförsäkring, därom vittna tämligen tydligt de statistiska undersökningar samt kostnadsberäkningar, som 1928 års pensionsförsäkringskommitté redan hunnit utföra och som under föregående år offentliggjorts. I de motioner, som väcktes i denna fråga 1928 och i vilka krävdes pensioner »tillräckliga att leva på», synes man också haft klart för sig att avgifterna måste höjas rätt väsentligt. Och det är ju en känd sak att i andra länder, där en effektivare socialförsäkring genomförts, ha de försäkrade att erlægga betydande avgifter, men i dessa stater omspännas i regel endast löntagarna eller de till sjukförsäkringen anslutna, då däremot vår pensionsförsäkring omfattar alla som icke på annat sätt tillförsäkrats pension. För den mera fast anställde lönearbetaren — löntagaren — är det givetvis ingen större svårighet att komma ut med att erlægga en högre avgift, helst om denna kunde uttagas vecko- eller månadsvis. Men för småbrukaren, dagakarlen, hantverkaren och alla dem, som ha mera tillfällig arbetsförtjänst och smått med kontanta penningar, kan det falla sig rätt svårt att spara summan för premierna. I synnerhet blir detta fallet, om i en familj flera avgiftspliktiga barn äro hemma och ej själva kunna erlægga avgifterna, utan husfadern eller familjeförsörjaren får stå för det hela. Och slutligen har man att räkna med dem, som *icke vilja* erlægga avgifter även om de kunna, och det är icke minst viktigt att få dessa med som betalande, ty de höra säkerligen till den klientel, som främst är i behov av hjälp vid invaliditet och ålderdom.

Den stora frågan är sålunda: Huru skola tillräckliga avgifter *allmänt* kunna uttagas av de försäkrade för att en rimlig hjälp skall kunna ernås? Två vägar finnas att gå. Den ena den *direkta* och den andra den *indirekta*. Den förra kräver ett nytt uppördssystem, som måste läggas så att avgifterna om möjligt *varje vecka* uttagas och med en noggrannhet, som ej ger rum för und-

flykter. Ett sådant system blir givetvis både invecklat och kostsamt, men synes likvisst ofrånkomligt, om effektivitet skall nås.

Den indirekta vägen kan däremot lättare tillgripas och komme säkerligen att kännas mindre »smärtsam», om man blott kunde utfinna en lämplig avvägning efter vederbörandes bärkraft. Då denna väg här i korta drag skall skisseras, vill jag förutskicka, att det inte alls gäller att på något »lömskt» sätt överföra bördorna av den sociala hjälpverksamheten på »småfolkets» axlar. Det bör även förutskickas, att inkomsterna av denna beskattning — om man nu så vill kalla den — inte enbart skulle gälla pensionen utan i viss mån även annan hjälpverksamhet, som kan samordnas i den nya organisation, som förutsättes bära genomföras. Och då jag nu väljer denna utgångspunkt för finansieringen för att söka komma fram till organisationsformen, så är det endast därför att jag anser, att hela frågan om en enhetligare och effektivare social försäkrings- och hjälpverksamhet, utan en sådan utgångspunkt, hotar att i fortsättningen bli kvar i det kaos, över vilket man nu med rätta klagar.

Man kan tänka sig att vissa varor och vanor åsättas en *social accis*, vars inkomster inlevereras till en *socialfond*¹, från vars tillgångar den sociala hjälpverksamheten till dels finansieras. Det gäller då att uppdelas »premierna» dels på allmänna förnödenheter, dels på sådana varor, som det burgnare folket företrädesvis benyttar sig av och dels på njutningsmedlen och nöjeslivet. Det kan också tänkas att fonden erhåller bidrag från arbetsgivarna och dessutom tillskott av stats- och kommunmedel. Det är uppenbart, att för premieuttagningen monopoliserade och importerade varuslag främst bära komma i fråga. Utom spritdryckerna och tobaken kunna tänkas socker, kaffe, tändstickor m. fl. varuslag, varå fördelningen kan ske. Även vissa klädesartiklar torde kunna ifrågakomma, framför allt dyrbarare sådana. Dessutom kunde nöjesskatten skärpas och omläggas till en obligatorisk statsskatt för detta ändamål. Med en ungefärlig kännedom om de skilda klassernas, familjernas och personernas genomsnittliga förbrukning av olika slag av varor bör det icke möta någon större svårighet att utvälja de premieobjekt, som anses lämpliga för att proportionellt åstadkomma den belastning och intäkt, som befinnes nödvändig för behovet ifråga. Den »grundbeskattning», som avses att alla skola bära, måste givetvis beräknas så, att ej de barnrika familjerna eller fattiga och äldre för hårt betungas.

Huru stora årliga inkomster den sociala fonden skulle behöva beror givetvis på huru organisationen av hjälpformerna kommer att läggas och huru vitt hjälpen skall sträckas. Det är emellertid först nödvändigt att strängt skilja på den rätt, som tillkommer *alla lika utan prövning*, och den rätt, som tillkommer efter behovsprövning. För att detta skall kunna ske bör den nuvarande pensionsförsäkringen omläggas, vilket lämpligen kunde ske på det sättet att avgiftspensionen begränsades till endast *ålderspension*, men pensions-

¹ Egentligen förvaltningsfond.

summan utökades med bidrag från sociala fonden till ett för *alla* inom samma ortsgrupp lika belopp, exempelvis 350, 400, 450 och 600 kronor, oavsett de erlagda premiernas storlek. Nu »inarbetade» direkta premier kunde nämligen tänkas bibehållna med möjligen någon moderation ifråga om dyrortsgruppering. Genom att städernas och övriga dyrare orters befolkning kan beräknas bidraga mera, genom accispliktiga varors förbrukning, till den sociala fonden än billigare orters befolkning, bleve också en viss automatisk differentiering av den indirekta premieavgiften genomförd.

En enhetlig, för alla lika ålderspension skulle för det första avskryva den nu för pensionsnämnderna ofta olösliga behovsprövningen. Den skulle för det andra avsevärt nedbringa invalidernas antal före 67 år, ty känslan av att man vid uppnådd pensionsålder, utan omgång och allehanda manipulationer, finge sin lagliga rätt, skulle göra att man i regel sökte draga sig fram till denna tid utan det allmännas hjälp. Och för det tredje skulle den åstadkomma en hälsosam sanering av begreppet »hjälp till självhjälp». Dessutom skulle slutligen pensionsstyrelsen besparas från en mycket stor del av sitt arbete och pensionsnämnderna överflödiggöras. Invaliditetshjälpen före pensionsåldern måste nämligen utbrytas ur pensionsförsäkringen och överföras till den lokala organisationen.

Organisationen kan tänkas anordnad efter följande linjer:

I varje kommun (eller kommundistrikt) finnes en *socialnämnd*, som handhaver den sociala hjälpverksamhetens skilda uppgifter. Arbetet kan uppdelas på sektioner, t. ex. för invaliditetshjälp, arbetslöshetshjälp, moderskaps- och barnavård, fattigvård m. m., men alla viktigare beslut fattas av nämnden i sin helhet. Socialnämnden står under *Sociala centralstyrelsens* överinseende och erhåller genom denna bidrag från socialfonden till sin verksamhet. En av nämndens ledamöter kan lämpligen utses av länsstyrelsen.

Pensionsstyrelsen ombildas till *centralstyrelse* för hela den sociala försäkrings- och hjälpverksamheten¹, och dit överförs även de arbetsuppgifter, som nu åvila 1:a och 3:e byrån i socialstyrelsen, och lämpligen också A. K:s verksamhet jämte fattigvårdsärendena från socialdepartementet. Denna sociala centralstyrelse uppbär och förvaltar såväl de direkta som indirekta avgifterna för verksamheten: försäkringspremier, accismedel, arbetsgivare- och kommun- och statsbidrag; utanordnar ålderspensioner och bidrag till socialnämndens och sjukkassornas verksamhet samt utövar den kontroll, som anses erforderlig m. m. Nuvarande fattigvårdsinspektion omorganiserar och ställes under centralstyrelsen, varvid pensionsombudens uppgifter — i den mån de kvarstå för invaliditetshjälpen — ingå i desamma.

Invaliditetshjälpen och moderskapskyddet böra givetvis i möjligaste mån anknytas till sjukkassornas verksamhet och de senare sålunda organiseras med hänsyn härtill. För invaliditets- och arbetslöshetshjälpen sker behovsprövningen efter vissa normer skilda från fattigvårdsunderstödet. Den sociala nämnden blir

¹ Utom olycksfallsförsäkringen.

också i viss mån arbetsförmedlingsanstalt och sörjer för reservarbetens anordnande i den mån sådana äro behöfliga och kunna åstadkommas.

Då den sociala försäkrings- och hjälpverksamheten efter dylika linjer samlats i enhetlig förvaltning och kontroll, synes det kunna övervägas om ej kostnaderna för *samtliga* hjälpformer böra delas mellan staten och kommunen eller m. a. o. bidrag från socialfonden erhålles för hela hjälpverksamheten, alltså även till fattigvården. Kommunerna finge så att säga i gengäld bära en något större del av invalidhjälp, som förut burits av staten. På så sätt knötes kontrollen över understödsverksamheten i det hela bättre samman. Härigenom kunde också vinnas, att frågan om »hemortskommun» och »uppehållskommun» bleve föremål för mindre tvistigheter mellan kommunerna. Om t. ex. den sociala fonden kunde uppbringas till sådan styrka, att den kunde bära två tredjedelar av utgifterna för invaliditets- och arbetslöshetshjälp och hälften av den övriga hjälpverksamhetens kostnader, så skulle tydligen frågan om den hjälpbehövandes hemortsrätt spela mindre roll, åtminstone vid kortvarigare fall av understöd.

Då i det föregående talats om bidrag till sociala fonden även *från kommunen*, så har därmed avsetts ett bidrag med viss procent å kommunens skatteinkomster från industriell och därmed likställd verksamhet. Det bör nämligen kunna anses rättmätigt att kommuner med stora inkomster under de goda tiderna tillsköte något av de medel, som behövas för att möta arbetslösheten med under de dåliga. Detta bidrag bleve ju visserligen solidariskt kommunerna emellan, men den kommun, som undgår arbetslöshetens svårigheter, har strängt taget ingen anledning beklaga sig över denna »premie» även om »olyckan» ej skulle drabba den. Tidens krav är ju dessutom *utjämning* av skattebördorna.

Att söka bilda sig någon hållbarare uppfattning om den summa, som årligen skulle krävas för en försäkrings- och hjälpverksamhet enligt här antydda linjer, är givetvis icke möjligt. Den *allmänna* och *lika* ålderdomsförsäkringen kommer tydligen att kräva stora belopp, och här möta säkerligen de flesta invändningarna. De som ej »behöva hjälp», menar man, böra uteslutas från statens omsorger och i varje fall från bidragsrätt av allmänna medel. Men varför har man då släpat med dessa i den nuvarande försäkringen? Är det egentligen någon förnuftig mening i en ålderspension, som ger männen mellan 100 och 150 om året och kvinnorna mellan 40 och 74 kronor? Kallas sådant *folkpension*, då den ringaste bland statsanställda och kommunala befattningshavare erhåller 20-dubbelt som en *given rätt*? Äro den fria verksamhetens utöfvare och anställda i allmänhet så mycket bättre betalda under sin verksamhetstid, att de ha möjlighet att bättre lägga av för ålderdomen eller är deras arbete så mindervärdigt i förhållande till de förstnämndas, att staten ej behöver räkna med någon jämförelse? Om landet har råd med en så avsevärd pension åt sina befattningshavare, skulle det då inte ha råd att åstadkomma en pension av i genomsnitt 400 kronor om året åt folket i övrigt efter 67-årsåldern? De förmögnare skulle ju f. ö. få lägga sin andel genom direkta premier redan och

dito skatter fullt ut. Enligt pensionsförsäkringskommitténs förut nämnda undersökning skulle en ålderspension för samtliga personer över 67 år enligt fördelningssystemet under det närmaste årtiondet draga omkring 200 miljoner kronor i årliga kostnader. På grund av vårt folks ständigt ökade antal av åldringar under närmaste halvsekel komma emellertid de summor, som krävas under följande årtionden, att avsevärt stegras. Genom fortsatt fondbildning skulle denna stegring i viss grad kunna mötas, men alltid står dock kvar den föga hugnesamma utsikten, att vår åldersförsörjning måste bli tyngre och tyngre fram till 1980. Detta förhållande kommer man ju dock icke ifrån, huru man än tänker sig försörjningen. *Landets produktion och sparande skall på ena eller andra sättet svara för åldringarnas uppehållande.*

I vårt grannland Danmark sysslar man nu med genomförandet av ett enhetligt socialt hjälpsystem, och enligt socialminister Steinekes förslag skulle den sammanlagda årliga utgiftssumman för staten, kommunerna, försäkrade och arbetsgivare gå på omkring 250 miljoner kronor årligen. Danmarks folkmängd är ju som bekant ej mycket mer än hälften av vårt lands. Emellertid torde vi här få räkna med mindre tilltagna pensions- och understödsbelopp än vad danskarna gjort. Å andra sidan räknar ej danska systemet med pension åt alla åldringar. Då här nu framkastas några siffror i fråga om kostnaderna, sker det endast för att ge ett begrepp om de skilda verksamhetsgrenarnas tänkta relation i ett samordnat system. Man torde nämligen få utgå ifrån att om ålderspensionen — vid 67 år — omspanner alla, kommer, såsom förut antytts, antalet invalider före 67 år att betydligt nedgå. Vidare får man räkna med att genom det tillräckligare understöd, som tänkes utgå i pensioner och invaliditetshjälp, fattigvårdskostnaderna komma att betydligt nedbringas. Härtill medverkar även arbetslöshetshjälpens utskiljande från sistnämnda kostnader. Huvudvikten måste dock läggas till den tryggade ålderspensionen, och invaliditetshjälpen bör så småningom helt göras avhängig av sjukkasseanslutning, utom för sådana, som på grund av sjukdom ej kunnat vinna inträde i sjukkassa.

Man kan tänka sig kostnaderna fördelade på följande sätt:

Åldersförsäkring	200	miljoner kronor
Invaliditetshjälp	40	» »
Arbetslöshetshjälp	20	» »
Sjukkasse- och moderskapsbidrag .	20	» »
Fattig- och barnavårdshjälp . . .	40	» »
	<hr/>	
	Summa	320 miljoner kronor.

Av dessa 320 miljoner kronor kan det tänkas att staten och kommunerna bure 120 med hälften vardera. Staten genom tillskott av 60 miljoner¹ till socialfonden och kommunerna genom sin direkta anpart i hjälpen till invalider, arbetslösa, fattiga och vårdbehövande barn. De återstående 200 miljoner skulle alltså få uttagas genom social accis, nöjes- och lyxvarubeskattning samt arbets-

¹ Motsvarande den summa, som tilläggspensionen snart kommer att kräva.

givarebidrag och kommunala tillskott m. m. Ty de 25 miljoner, som inflyta i avgiftspremier enligt gällande regel för avgiftspensioner jämte räntan å fonden — f. n. omkring 20 miljoner — torde under närmaste årtionden behöva fonderas för den stegrade åldersförsörjningen.

»Uttagandet» kan tänkas enligt följande:

Spritdryckerna	40	miljoner kronor
Tobaken	20	» »
Nöjesskatt	10	» »
Lyxvaruskatt	10	» »
Arbetsgivarebidrag	10	» »
Kommuntillskott	5	» »
Övrig konsumtionsaccis	105	» »

Summa 200 miljoner kronor.

Detta är visserligen »summor, som förskräcka». Nåväl. Det är måhända »förskräckande» att höra talas om vad det kostar ett folk »att leva tills det dör». Men är det inte minst lika »förskräckande» att människorna i denna tid mer och mer ställa anspråk på staten och det allmänna utan att göra sig det bittersta reda för, huru kostnaderna skola täckas.

Det må vara sant, att sättet för uttagandet av dessa summor icke är tilltalande, men vilket beskattningssätt är tilltalande — utom det som lovar den skattskyldige att slippa undan? För min del känner jag ej någon större betänklighet emot att spritdrycker, tobak, nöjesliv och lyxvaruförbrukning få bära en ökad beskattning. Och de omkring 100 miljoner kronor, som konsumtionsskatten å nödvändighetsvaror skulle belasta folket i sin helhet med, bleve ju endast en ömsesidig garantiskatt för en nödtorftigt tryggad ålderdom. En börda, som varje ansvarskännande medborgare borde anse det som en plikt att bära och som icke kan bliva så betungande, att vare sig den enskildes levnadsstandard eller det allmänna ekonomiska livet därigenom nämnvärt rubbas. Ej heller torde man behöva befara, att den enskildes sparsamhetslust skulle avtaga genom vetskapen om att en ålderspension av här skisserad storlek komme att tillfalla honom vid 67 år. I regel är det ju så att den, som genom egna ansträngningar lyckats spara en slant för framtiden, alltid söker förmera densamma, och här blir det, indirekt, egna ansträngningar satta i system. Ett system, som den ansvarskännande ej lider av, men som tvingar den slöe och likgiltige att i någon mån sörja för sin ålderdom.

Vill man emellertid icke gå fram efter denna metod, få andra vägar utfinnas, om man vill komma någon vart med talet om »en pension tillräcklig att leva på». Avsevärt höjda direkta premier bli då nödvändiga. Ty att på den vanliga skattevägen uppbringa medel till ökad fyllnad i en tilläggs pension efter behovsprincipen, som inte är något annat än fattigvård, och fortfarande behålla fattigvården för de sämst ställda är orimligt — och fördärligt.

En genomgripande undersökning av hela det sociala hjälpsystemet är i varje

fall oundgängligt. Och den nu rådande ekonomiska depressionstiden får ej avhålla oss ifrån att söka se problemen i ansiktet såsom de i verkligheten te sig.

Sammanfattningen av ovan framställda spörsmål blir sålunda: Organiserandet av nu pågående sakkunnigearbete inom pensionsorganisations- och skatteutjämningsberedningskommittéerna — eventuellt utökade — under en gemensam ledning för att söka åvägabringa en enhetlig plan för den sociala försäkrings- och hjälpverksamheten och därjämte undersöka lämpligaste sättet för verksamhetens finansiering och kostnadernas fördelning mellan den enskilde, kommunen och staten, varvid bör undersökas framkomligheten efter följande linjer:

Ålderspension lika för *alla* utan behovsprövning.

Invaliditetshjälpen utbrytes ur pensionsförsäkringen och lägges under kommunernas handhavande med anknytning till sjukkasseverksamheten.

Sjukfassorna och moderskapsskyddet organiseras för samarbete med den kommunala hjälpverksamheten.

Arbetslöshetshjälpen handhaves av kommunerna efter viss behovsprövning, skild från fattigvården.

Uttagandet av premierna på den indirekta beskattningsvägen eller, om detta ej anses lämpligt, anordnandet av ett effektivt uppördssystem, varigenom avgifterna veckovis kan uttagas.

Avgifterna ingå till en *socialfond*, till vilken även bidrag från stat, kommun och arbetsgivare erlägges.

Den *lokala* verksamheten utövas av en *socialnämnd*, som handhaver samtliga kommunala, sociala hjälpuppgifter (sid. 11).

Den *centrala* ledningen och inspektionen utövas av en social centralstyrelse, samorganiserad från nu skilda organisationer på området (sid. 11), vilken även omhänderhar förvaltningen av socialfonden.

Hemställan:

att riksdagen ville besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville taga i övervägande vad som kan göras för att nu pågående kommitté- och sakkunnigutredningar angående den sociala försäkrings- och hjälpverksamhetens omläggning, organisation och utsträckning måtte kunna leda till en enhetlig, rationell uppläggning av nämnda försäkrings- och hjälpproblem i hela dess vidd;

samt att härvid de synpunkter, som framförts i motionen, måtte vinna beaktande.

Stockholm den 22 januari 1931.

Oscar Carlström.